

MELIKA SALIHBEG BOSNAWI

L I N G U O C I D

ILI SLUČAJNI ESEJ O JEZIKU, BOSANSKOM, JA KOJEM?

Bismi'illâh

Postoji danas na ovom tlu samo jedan entitet, cjelovit, i u međunarodno-priznatim granicama: entitet mržnje. Mi znamo da ona buja posvud; raskošna ko bosanska trava. Iz medija; iz svjetskih i vjerskih, iz glasila; državnih, nacionalnih, i privatnih, iz knjiga. Da se šeće po ulicama, odjevena po svim modama, svestrana, svespolna, pošasna. I ja dabome, odana žrtvi, i žrtva sama, ne bih nipošto htjela da ovo moje obraćanje bude u bilo kom obliku shvaćeno kao priznanje ili, ne daj Bože, potpora tom, mrskom, biću. Entitetu, da proste daytonska gospoda! Stoga ja unaprijed ištem oprosta od svih onih koji bi se mogli osjetiti povrijeđenim. Te ih molim da mi vjeruju da sve što hoću reći hoću izreći iz ljubavi prema ovom našem jeziku, Bosanskom! Ja kojem? (Katkad možda s prejakom riječju, svojstvenom piscima. I zato oprostivom.) I govorit ću iz želje da sačuvam obraz, ovaj naš, zajednički, opći, pa i jezički. I naše dostojanstvo, svekoliko, i, među prvima, jezičko.

Živimo u vremenu raznih (sasma stvarnih i sasma tvarnih) cida: naime, "genocida", "urbicida", "psihocida", "kulturocida"... , sve odreda smišljenih i ostvarivanih "od strane agresora", ili, da prostite, napadača. No netom što su oni tuđi stali, tek što su utišale (s Trebevića čak i uglazbljene) paljbe, tek što su umukli već opjevani krici, tek što su se na međunarodnim sudovima počeli prepričavati jauci; ubijanih, sakaćenih, silovanih..., oglasio se, glasniji no ikad, jedan cid naš domaći, vlastiti, navlastiti. Linguocid, naime, ili jezikoumorstvo. Od strane nas samih, zbog nas samih, u nama samima. Naše, dakle, jezičko samoumorstvo; budući iz našeg vlastitog jezika; govorenog, i pisanog. Naš dakle linguosucid, samoubojstvo našeg jezika, bosanskog, ja kojeg?

Jer... Kad mi kažemo hefta, pendžer, rahat, mehabet, sahat..., mi onda umišljamo da mi već samim tim govorimo i pišemo Bosanskim jezikom. Kojeg sve više začinju psovkom naši "najveći živi pisci", također umišljajući da ona uz ove riječi prirodno ide. Naši pak dušmâni i neki naši osviješćeni, to jest otuđeni, intelektualci i jezički žreci vjeruju da smo mi eto i u jeziku ostali primitivni, zaostali, zatucani. Da smo ništa doli relikta, to znači ostatak, preostatak, preživjeli dio one turske, tj. bliskoistočne, to jest azijske, to jest sveislamske inferije. I kao takvi Europejci, oboljeli od njezina sindroma, nepoželjni i stranci, ne samo u vlastitoj domaji, već i u vlastitom jeziku. Bosanskom, ja kojem?

Jer... Kad mi govorimo i pišemo diskurs, resurs, konkurs, diskusija, implementacija, anomalija, kompatibilno i inkompatibilno, nominirati i devastirati, onda mi umišljamo da mi eto samom uporabom ovih riječi dokazujemo da smo europski čak i jezički uljuđeni. Ne znajući ono što naši neprijatelji dobro znaju (i u sebi se smijulje) da smo mi oboljeli od sindroma zapadne svekršćanske imperije. Pa nam zato s pravom drsko

dovikuju da mi, ne samo da nemamo vlastitu domovinu, nego ni vlastita jezika. I što je najžalosnije i ne lažu previše.

Jer... Tek što smo krvlju, kostima i mesom, dokazali da imamo zavičaj, bosansko-hercegovački, ja koji? tek što smo se sebi zakleli da nam niko više neće gaziti vjeru, tek što smo se kulturno-povijesno-državnički prenuli, oglasismo se, bučniji no ikad, ištući vlastito slovo. Naše, sasma ljudsko, pitomo, pitko, domaće, bosansko. I umjesto da njim, tim jezikom, Bosanskim, naprosto govorimo, i pišemo, kao što smo to činili tisuću godina, mi smo odlučili da ga ponovo izglasavamo, da ga oktroiramo, pečatimo crnim slovima po bijelu, da mu tražimo priznanja, da ga, standardnog, normiramo, da ga spašavamo od zaborava.

Ali nam čuvstvo manje vrijednosti, koje nam je i donijelo ovu sveopću pošast, nije dalo mira. Pa smo uz francuske, latinske, švapske, i najčešće engleske (nepotrebne) uljeze, za koje ionako postoje naše (šta im fali?) bosanske riječi, i učevne i pučke, počeli izmišljati jezičke euro-nakaze. Sve nebismo li neprijatelju s one strane pokazali da mi, neprijatelji sami sebi s ove strane, dakako imamo i jezik. Navlastiti. I da ćemo ga mi eto i obogatiti ako treba, u stilu Daytona, ne samo riječima već i neologizmima zapadnog podrijetla. (Od kojih bi se Zapadnjacima, kad bi ih samo mogli čuti i razumijeti, dizala kosa na glavi.) I da smo eto dobrovoljno pristali da i u jeziku budemo (europska) moneta za potkusurivanje interesâ novog svjetskog poretka. Judo-američkog, ja kojeg?

Pa smo lijepe, pametne, zapadne riječi počeli, kroz narodne medije, ja čije? istresati narodu, bosanskome, ja kojem? face-to-face, u balijskom obliku. I sintagmama. Primjerice, prejudic, ili metaforsko žbunje, ili argumentan urnek (sic!), ili karijerna zvanja, pa policajne mjere, recepcija Qur'âna (kako bi to rekao doktor, valjda recepcioner). I pri tom sasma balijski stali pljuckati na svaku gramatiku, u pojedinačnoj uobrazilji da nama lektor, zapravo, i ne treba. (Lektura je, baš kao i vjerozakon, za pučka stada, što bi rekao njihov predsjednik).

Prvo, misli ovaj bosanski jezički uobraženik, njemu je lektor na odmet, jer njegov standardi jezik nije normiran. (O blažena tautologijo! O divni pleonazmi!). Pa za lektora i nema posla. Drugo, današnji je (tobož) pisac (iz medija) i jezički borac. Pa mu na volju, to je tek izvojevana sloboda, hoće li od pridjeva praviti, kako mu kad prahne, glagole, ili imenice, hoće li od priloga tvoriti pridjeve, a zemjenice (i opet attribute) da umeće gdje god hoće. (Umóri nas kuća lijepa, brat iskreni, godina ratna, bosanski poarapčeni). On više ne zna šta je podmet, a šta predikat, on nema pojma šta je strana a šta domaća, bosanska sintaksa, on ne zna treba li njemu u rečenici dvostruka negacija, ili će se i u tome ugledati na "visoki engleski", što bi reko on, a ne ja! I tako redom, od uma do zauma. Ko plaća ta nacionalna i državna i vjerska glasila i knjige u kojima je i najprisutnija ova navada, nije važno. Sadaka je zajednička! Ovaj netom opisani sindrom medrese, vjerske škole danas sudbinski vezane za obranu i za vlast, što, ne daj Bože, samo po sebi nipošto nije negativna činjenica, zaprijetio je epidemijom.

Jer... Jučerašnji su medresalije uglavnom današnji pisari novina i knjiga, i često ministri istih. A komunistički je duhovni genocid njima već davno nametnuo kompleks manje (i) intelektualne vrijednosti. I s njima svoj vjerničkoj braći, i sestrama. Pa se bivši medresalije danas vojnički upinju da se što više Zapadno-jezički

emancipiraju, u krilu maternjeg jezika, Bosanskog, dabome! I ako im se danas pridruži njihova vjernička i nacionalna pastva (kao što se jučer pridružila komunističkim jalijama u psovkama), onda eto kuge; jezičke, ja koje? I neće nam zadugo pomoći nikakvi okrugli stolovi, kolokviji, simpoziji, preporodi, jer se ružna i pogrešna riječ množi brže no trava. Ova naša sočna, bosanska.

Zatim... Jezik može biti politička poštapalica, ili redarstvena palica. Primjer iz povijesti. Kad su hrvatski intelektualci, filozofi i pisci 70-ih godina pisali svoju Deklaraciju o jeziku, tražeći da se iz njega istjera sve što je srpsko, nisu se nećkali da u samom naslovu mnogo hrvatskiju riječ proglas, obznana, zamijene slaviziranom declaration. Nije im ni smetalo da su njihove kućanice (a bilo ih je i iz današnjeg tuzlansko-podrinjskog entiteta) u njihovim domovima usisavale prašinu švapskim zauglarima, a njihov pisači stol bio je šrajptiš. Svaka kutija bila je kištra, a kafane (kahva-hane, predivnog li farsia, tj. perzijskog!) bile su opet europski zvane palasima i splendidima. Tu je dakle jezik isključivo služio kao štap za političko oslanjanje, iliti poštapalica.

Stvar je bila daleko opasnija kad je jezik bivao policijskom palicom. Istina ponajviše korištenom za dovođenje u red Bosanaca. Iz svih je bh. medija sve do kasnih 80-ih godina, pod prijetnjom gubitka posla, ako ne i nečeg goreg, bila izbačena općina, i sve što je opće, dok je Nova godina mogla biti samo srećna. Neumoljiva lektorska pera križala su sve što se završavalo na irati, a bosanske pisce moglo je inkriminirati ili pak upisati u književnu historiju prvih slavenskih susjeda samo neko sićušno ć, ili š. I djelanje koje se svršavalo na irati ili ovati. Glas h, i isto slovo, pak, vodilo je u zapt, u zatvor, u zaborav.

Tako je od bosanskog jezika, ispod svejugoslavenske kulturne pritke, ostao samo polumejt, polulešina. Koja se batrgala u komunističkoj bratstvo-jedinstvenoj agoniji, koja se ko cura za udaju nećkala utisnuta u crticu srpsko-hrvatskog mladoženje, koja se uščula u tipično bosanskom javašluku. Misleći da je eto to njezin kismet (riječ koju ćete naći u svakom dobrom rječniku Engleskog jezika).

Onda nas je snašlo što je i trebalo da nas snađe. Zbog našeg vlastitog nacionalnog, političkog, moralnog, vjerskog, kulturnog, jezičkog... samozaborava, samoprezira, samozatajivanja, samopljuvanja, koje i sad traje. Jer, kad su završila ona umorstva izvana, kad nas je naša časna bosanskohercegovačka armija oslobodila (Fâtiha za sve šehide, i mir poginulim!) mi smo razmahali zastavu jezičkog preporoda. I tako mu, našem Bosanskom, nakon što ga je jugo-komunist učinio polumrtvacem, zaprijetili konačnim umiranjem. U cik slobode.

Jer... Ne samo da nam ne pada na pamet da je pišemo lijepo, uljuđeno, pravopisno, gramatički, već se upinjemo da nam lijepu Bosansku riječ pohara devastacija, mi jasnom Bosanskom proturječimo kontradikcijom, mi Bosansku jezičku pravicu standariziramo normom, mi sebe radi predrasuda sramotimo prejudicom, mi na mržnju, umjesto selamom, odgovaramo odiumom, mi već osvojeni stupanj slobode zamjenjujemo visokim nivoom neslobode, mi nespojivo u umu činimo kompatibilnim u neumu, mi prosinačku studen nekih stranih riječi grijemo domaćim decembarskim suncem... Neki čak viču da treba potpuno odstraniti behar, bašluk i javašluk. Oni bi da ovaj istočnjački, tobož primitivan, jezički kod zamijene zapadnjačkim, modernim, to jest američkim, hoće reći cow-boyskim, to jest, prevedeno na Bosanski, kravarskim.

Ako nastavimo bolovati od ova tri sindroma: naime sindroma Istočne, sveislamske inferije, Zapadne, svekršćanske imperije, i, sasma domaćeg, sindroma medrese, mi ćemo onda Bosanskom jeziku uskoro pisati nekrologe. (Predivne li riječi!). I sricati mu, prigodice, (nezamjenjivo) *in memoriam*. Mi ćemo bosanskog jezičkog polumejta smjestiti, neopozivo mrtvog, u mauzolej, ili na data-disk historije; koju su nam odvajkada pisali samo pobjednici. Ili ćemo je sahraniti, besplatno, na lokalno greblje, u čoše, gdje se sahranjuju najveći mizerabilije, što bi rekli oni, to jest jadnici.

A aspiranti (ekonomične li riječi!) na sve što je bosansko napisat će na marginama svojih povjesnica: da je nekoć bila jedna zemlja Bosna (i Hercegovina). I u njoj da je bio do zla đavla čudan millet, narod bez povijesma, i brez slova, klatno što se njihalo na razmeđu svjetova. I civilizacija. I onda će početi, kad se uistinu izgubi ona crtica što ih je spajala, i razdvajala, i u koju je nekad bilo stjerano sve što je muslimansko, bošnjačko, tek onda će početi, naši slavenski (?) komšije, bez kompleksa manje vrijednosti, gonetati iz kojeg je bh. seoskog glosara njima došao beli kruh ili bijeli hljeb.

Umjesto ovog usuda Bosanskog jezika koji je u rukama Bosanskog naroda, i u tom narodu sveg što drži pero (ili računar), predlažem: da pustimo Bosanski jezik naprosto biti. Ono što i jest. Predivna osnova, zajednička, Hrvatsko-Srpsko-Bošnjačka, i potka, a šare mu iz islamskih, i rimskih, i bizantskih, i istočnih i zapadnih, java, i snova. Pa da on uistinu bude dogovoren za sve one koji hoće da pomoću njega među sobom opće, kao što je i svojstveno samom biću jezika. Te da se zakunu, (tobož) dobri Bošnjani, na (uistinu) dobrom Bosanskom jeziku, i ako hoće zajedno s njima i katolički i pravoslavni, da više nikom neće dopustiti da mu siluje ni žene ni jezik. Pa ni samom sebi.

I da još kažu europskoj sabraći da oni znaju da je i njihov jezik iz utrobe iste Indo-Europske, jezičke, matere, i da nema smisla da se tamane u bratoubilačkom jezičkom ratu. Već da se svi sjete da je i ova matera iz utrobe svejezičke pramatere, a ova iz govora kao takvog. Stvorenog od jednog jedinog Stvoritelja, jednom jedinom lijepom riječju: *Budi! I bi.*

Pa predlažem, zašto i u jeziku ne slijediti savršeni stvaralački uzor (božanski, ja čiji?). Pa činiti, dogovorno, kako je i svojstveno samom biću jezika, ono što je činio i Sam Bog. Koji je u Svojoj knjizi, *Qur'ānu*, pored "genijalnog" Arapskog, kao osnove i potke, koristio, ko šaru, tamo gdje su bile nezamjenjive, ili punije, ili štedrije, ili tačnije, ili čak i ljepše, riječi iz Hebrejskog, Sanskrita, Armenskog, Starogrčkog, Latinskog...

Jezički čistunci, baš kao i oni što trpaju sve što im prahne u jezički sud, ako ga već ne skrhaju, gospoda su epidemično opasna po život jezika. Svakog: malog i velikog, istočnog i zapadnog, i našeg, vlastitog, Bosanskog. Ja kojeg? I da završim s mišlju iz jednog mog ranijeg eseja o jeziku, tj. prevođenju: "Nema malih jezika, postoje samo mala osjećanja jezika".

P.S. Predavanje je održano (na zahtjev građana Zenice dva puta) u toku jednog mjeseca 1996. Sarajevska sekcija "Preporoda", ni sarajevska ratna publika, nisu pokazali interes. Jer u Sarajevu žive bossovi!